

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

ANTONIJA ŠVEC

**Mediji i izvještavanje o samoubojstvima,
nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima,
smrtnim slučajevima i nasilnim djelima**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Danijel Labaš

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Novinar kao subjekt u novinarstvu	4
3. Djelovanje nasilnih djela prikazanih u medijima na publiku.....	5
4. Primjeri izvještavanja u medijima	9
5. Posljedice nemoralnog izvještavanja u medijima	11
6. Pravilno izvještavanje	12
7. Zaključak.....	13
8. Literatura.....	15

1. Uvod

U današnje je vrijeme sve teže izbjeći događaje i podatke kojima nas bombardiraju mediji. Mediji su ti koji određuju koje vijesti će se prenositi, kako će se prenositi i u koje vrijeme će se prenositi. Mediji su počeli sve više pažnje pridavati negativnim događajima poput nasilnih djela, samoubojstava, nesreća, smrtnih slučajeva i sličnih vijesti. Razlog tome je praćenje takvih vijesti – ljude uvijek više zaintrigira nekakva nenadana katastrofa nasuprot nečijeg napretka ili uspjeha, a novinari nam samo nude ono što mi, svjesno ili nesvjesno, želimo vidjeti.

Pri izvještavanju o osjetljivim događajima poput ubojstava, nesreća, bolesti i slično, novinari moraju pažljivo birati riječi koje će koristiti u takvom prilogu. Ako se novinar izrazi na način koji izlazi iz okvira zakona koji mu nalaže kako pravilno izvještavati o takvim događajima, mogao bi najprije nanijeti manju ili veću štetu osobi o kojoj se izvještava te povrijediti njezine ili njegove bližnje. Nadalje, takvo izvještavanje kod publike može općenito izazvati različite reakcije – kako pozitivne, tako i negativne. Pod negativnim reakcijama se podrazumijeva poticanje nasilnog i agresivnog ponašanja, imitiranje i učenje nasilnog ponašanja, kopiranje i počinjenje samoubojstava i ubojstava i drugo.

U ovom radu namjeravamo prikazati kakav utjecaj mediji i izvještavanje o samoubojstvima, bolestima, nesrećama, smrtnim slučajevima, osobnim tragedijama i nasilnim djelima imaju na javnost. U prvom dijelu rada opisat ćemo položaj novinara u današnje vrijeme te tko sve ima utjecaj na njega i njegov način izvještavanja. U drugom dijelu rada navest ćemo i analizirati nekoliko teorija koje opisuju na koji način nasilje i izvještavanje o nasilju utječe na pojedinca. Nadalje, u trećem dijelu rada spomenut ćemo i objasniti nekoliko primjera dobrog i lošeg izvještavanja, a u četvrtom dijelu opisati i upozoriti do kakvih posljedica može dovesti loše izvještavanje. Peti dio ovog rada pobliže objašnjava kodekse i smjernice koje novinar treba poštivati pri izvještavanju o samoubojstvima, bolestima, nesrećama, smrtnim slučajevima, osobnim tragedijama i nasilnim djelima.

2. Novinar kao subjekt u novinarstvu

Novinar je nekad bio nositelj djelovanja – on je taj koji bi prikupljao informacije, koji bi ljude upoznao s novim događajima, približavao ih svijetu i prenosio im istinu. No takvi temelji novinarstva sve više i više nestaju. Ono o čemu bi trebali odlučivati novinari, danas odlučuju imućni – medijski vlasnici, oglašivači, službe za odnose s javnošću i drugi (Poler Kovačić, 2001: 26). Oni tretiraju novinara kao subjekt koji će prenositi one informacije koje idu u korist onomu tko mu je nadređen. Na primjer, vlasnici medijske kuće koji su nerijetko i vlasnici velikih kompanija često daju novinarima zadatak da o njihovim kompanijama izvještavaju na najbolji mogući način. Tako je novinar pod stalnim nadzorom, on gubi autonomnost te je primoran izvještavati o onome što mu nadređeni naredi.

Pod takvim okolnostima novinar postaje pasivan – pasivno prerađuje informacije, rutinski prati neki događaj, a odaziva se tek na poticaj izvora informacija (Poler Kovačić, 2001: 26). Izvješćivači nisu novinari, nego su oni koji pri izvještavanju nameću svoje interese jer vladaju medijima poput vlasnika ili sponzora (Poler Kovačić, 2001: 26). Novinari postaju poslužitelji njihovih interesa, odnosno osobe koje izvršavaju njihove odluke, a sve manje donose svoje odluke (Poler Kovačić, 2001: 27).

Većini medijskih vlasnika je u interesu da njihova medijska kuća bude sve popularnija te da ima dobar ugled. Oni često priređuju humanitarne akcije koje njihovi novinari prate, no ponekad to nije dovoljno uzbudljivo publici. Iz tog razloga novinari imaju zadaću (od strane medijske kuće) pratiti događaje koji će biti zanimljivi i dovoljno senzacionalni da zainteresiraju publiku. U takvim slučajevima se novinari najčešće moraju okrenuti onom negativnom rješenju – traženju senzacije u tuđoj nesreći, boli ili nasilju. Prikazivanje takvih medijskih sadržaja često ima posljedice za one koji su nerijetko izloženi takvim priložima, a neke od posljedica nasilja, ubojstava, samoubojstava bit će navedene u sljedećim poglavljima.

3. Djelovanje nasilnih djela prikazanih u medijima na publiku

Već od same pojave medija postoji rasprava o tome koliko su oni zapravo štetni za publiku koja koristi njihove sadržaje. Neki smatraju kako prikaz nasilja u medijskim sadržajima potiče ljude na agresivnost te imitiranje tih istih nasilnih djela, dok drugi tvrde kako još uvijek nije utvrđena korelacija između prikazivanja i izvještavanja o nasilju te samo nasilno ponašanje kod ljudi (Kunczik, Zipfel, 2007: 2).

Pojavom televizije i interneta izvještavanje o nasilnim djelima postalo je veoma realistično, a djeca su ta koja najčešće koriste brojne medijske sadržaje i koja su pod njihovim utjecajem (Kunczik, Zipfel, 2007: 2). Već od najranije dobi djeca imaju pristup različitim medijima, a upravo su mediji uz roditelje i društvo, ti od kojih djeca najviše uče. Kao što imitiraju svoje roditelje, tako imitiraju različita ponašanja koja su uočili na televiziji ili na internetu. Udruga „Zaštitimo djecu od nasilja“ na svojoj internetskoj stranici piše kako djeca koja su često izložena nasilnim sadržajima mogu imati trajne negativne posljedice poput razvijanja tolerantnosti prema nasilnim djelima, povećanja agresivnosti, razvijanja asocijalnog ponašanja, gubitka suosjećanja prema onima koji trpe nasilje i tako dalje (Udruga „Zaštitimo djecu od nasilja“, <http://www.zastitimodjecuodnasilja.org/latn/?page=23>).

Iako su djeca najosjetljivija i pod najvećim utjecajem medija, izvještavanje o nasilnim djelima i ostalim tragedijama također ima utjecaj na odraslu populaciju. Neki ljudi su podložniji upravo takvom utjecaju, a neki su otporniji na ono što im mediji nude. Michael Kunczik i Astrid Zipfel u članku „Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti“ (2007.) navode nekoliko teorija kojima nastoje pobliže objasniti kako i u kojoj mjeri izvještavanje o nasilnim djelima utječe na publiku.

Prva teza je *teza o katarzi*. Smatra se da ova teza ima „pro“ socijalno djelovanje te da je pozitivna (Valković, 2010: 80). Naime, pristaše ove teze navode kako je agresivnost urođena čovjeku, a prilikom konzumiranja nasilnog i agresivnog medijskog sadržaja čovjek doživi neku vrstu „pročišćenja duše“ te slabi njegova spremnost na agresivno ponašanje. S druge strane, ova teza često je na meti kritike jer znanstvenici smatraju kako riječ katarza predstavlja nešto puno veće od samog smanjenja agresije (Kunczik, Zipfel, 2007: 4). Mediji možda imaju trenutni učinak na smanjenje agresije i želje za nasiljem – oni učvršćuju

moralne stavove, no takav učinak se ne može nazvati pročišćujućim djelovanjem medija (Kunczik, Zipfel, 2007: 4).

Sljedeće teze koje valja objasniti su *inhibicijska teza* i *teza preokreta*. *Inhibicijska teza* pretpostavlja kako konzumiranje nasilnih djela u medijima ima zastrašujući učinak na publiku. Primjerice, prikaz nasilja nad ženama može pobuditi određeni strah kod gledatelja te se zbog toga gledatelj boji primijeniti bilo kakvo agresivno ponašanje koje je usmjereno na žensku osobu ili na ljude općenito (Kunczik, Zipfel, 2007: 4–5).

Slična *inhibicijskoj tezi* jest *teza preokreta*. Sam naziv teze nam sugerira kako se radi o određenoj vrsti preokreta u ponašanju osobe koja je izložena nasilnim sadržajima. Kunczik i Zipfel (2007: 5) u svom članku pišu kako nasilje u medijima može potaknuti prosocijalno ponašanje, odnosno društveno poželjno, pozitivno ponašanje. Psiholog Ekkehard F. Kleiter uočio je da se ova teza u značajnijoj mjeri potvrđuje kod djevojčica, dok Jürgen Grimm tvrdi kako se učinak preokreta može ponovno preokrenuti. On smatra kako gledatelj može suosjećati sa žrtvom agresije protiv onoga koji je počinio nasilje te iz tog razloga gledatelj smatra da ima dozvolu upotrijebiti nasilje nad onim „moćnijim“ (Kunczik, Zipfel, 2007: 5).

Treća teza je *teza navikavanja* koja tvrdi kako se učestalim konzumiranjem nasilja u medijima smanjuje gledateljeva osjetljivost. Nasilje mu postaje normalno, uobičajeno i svakodnevno. Raznim istraživanjima dokazano je kako ljudi koji svakodnevno gledaju televiziju i koji su izloženi svakodnevnom nasilju u medijima imaju manju emocionalnu angažiranost nego osobe koje rijetko gledaju televiziju (Kunczik, Zipfel, 2007: 5).

Teza kultiviranja opisuje kako konzumiranje televizijskih sadržaja u većoj količini može oblikovati gledateljevu sliku o svijetu na temelju onoga što je on vidio na televiziji. Gledatelj često smatra kako je ono što je vidio na televiziji istinito, a ako je izložen stalnom nasilnom medijskom sadržaju, posvuda vidi moguću opasnost. U takvim slučajevima se često javlja strah koji se zbog viđenog medijskog sadržaja još više pojačava (Valković, 2010: 82). Primjerice, ako se u vijestima svakodnevno izvještava o tome kako su nekog na ulici pretukli bez razloga, gledatelj će smatrati kako će se upravo to i njemu dogoditi, gdje god da se nalazi. On će tvrditi kako se takve stvari događaju svakodnevno po cijeloj zemlji. Takva pojava se može nazvati „*the mean world syndrome*“, odnosno opasan pseudo svijet. Autor teze o tom

fenomenu je George Gerbner koji je proučavao utjecaj televizije i masovnih medija na društvo. Gerbner smatra kako zbog česte izloženosti nasilnim sadržajima u medijima čovjek ima osjećaj da je svijet oko njega opasniji nego što on zaista jest (Davie, 2010: <https://masscommtheory.com/2010/03/12/cultivation-theory-how-violence-might-affect-us/>)

Nadalje, *teza stimulacije* pretpostavlja kako gledanje određenih nasilnih djela stimulira, odnosno potiče agresivno i nasilno ponašanje. Tako primjerice nasilje na televiziji može kod gledatelja izazvati određenu vrstu uzbuđenja koje kasnije može rezultirati agresivnim ponašanjem. Leonard Berkowitz je proučavao upravo ovu tezu te tvrdi kako konzumiranje nasilnih sadržaja može u određenim okolnostima potaknuti agresivno ponašanje. On tvrdi kako se te okolnosti mogu odnositi ili na osobu ili na situaciju (Kunczik, Zipfel, 2007: 8). Kada je riječ o čimbenicima koji se odnose na osobu, misli se na emocionalno uzbuđenje koje je potaknula neka vrsta frustracije, dok su čimbenici koji se odnose na situaciju povezani s trenutnom ljutnjom ili nekim situacijama iz prošlosti (Kunczik, Zipfel, 2007: 8). Kako su kasnija istraživanja utvrdila neke nedosljednosti u Berkowitzovim studijama, nema sigurnog dokaza koji potvrđuju ovu tezu (Kunczik, Zipfel, 2007: 8).

Teze kojima se znanstvenici sve više i više bave u posljednje vrijeme su *skript teorija* i *priming postavke*. Upravo ove teze proučavaju podražaje koji mogu izazvati agresivno ponašanje (Kunczik, Zipfel, 2007: 9). Pojam „priming“ označava kako se u mozgu nalaze „semantički međusobno povezane spoznaje, osjećaji i sklonosti određenom ponašanju, a povezani su upravo asocijativnim putovima, odnosno mrežom neurona“, pišu Kunczik i Zipfel u članku „Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti“. Smatraju da ako neki događaj (prikaz nasilja u vijestima) pobudi u mozgu određeni čvor (priming), nastaje određeni učinak kojim se potiču misli i osjećaji koji su usko povezani s čvorom koji smo pobudili. Primjerice, ako dijete gleda crtani film „Tom i Jerry“ u kojem Jerry udara Toma čekićem po glavi te mu nanese određene tjelesne ozljede, moguće je da će dijete upravo takvo ponašanje imitirati u stvarnom životu.

Skript teorija je vrlo slična *priming postavkama* te predstavlja mentalne rutine koje su pohranjene u pamćenju, a aktiviraju se u trenutku kad se pojavi određeno pitanje ili problem (Kunczik, Zipfel, 2007: 9). Skripti su ti koji sadržavaju podatke o nekoj vrsti ponašanja. Primjerice, ako je dijete često izloženo nasilnim djelima, smatra se da ono u svojoj glavi

razvija određene skripte koje mu pomažu u suočavanju i rješavanju određenog problema kad je suočeno s nasiljem. Bitno je da se skripti u pamćenju ponavljaju kako bi oni bili pristupačniji i kako bi ih se lakše dosjetili. Upravo takvo ponavljanje dovodi do dugoročnog učinka ove teorije (Kunczik, Zipfel, 2007: 9).

Uz navedene teorije valja spomenuti i *teoriju učenja* čiji pobornici tvrde kako je za ovu teoriju bitno uzajamno djelovanje pojedinca i okoline koja ga okružuje. Albert Bandura, psiholog koji je među prvima proučavao učenje na temelju promatranja, tvrdi kako ljudi koji prate nečije ponašanje prihvataju i oblike njezinog djelovanja (Valković, 2010: 81). Na primjer, ako mlada neiskusna majka na televiziji uoči kako je fizičko kažnjavanje djeteta učinkovito, ona će pokušati imitirati takvo ponašanje. Ljudi ponekad misle kako je lakše i manje naporno ponoviti tuđa djela nego osmisliti vlastito rješenje za određeni problem. Nadalje, učenje nasilnom ponašanju ima određene prepreke – zakone, strah od kazne te grižnju savjesti (Kunczik, Zipfel, 2007: 10). Nekim ljudima to predstavlja prepreku, nekima ne, a sve ovisi o karakteru osobe. Iz tog razloga *teorija učenja* uzima u obzir činjenicu da ljudi različitog karaktera na različit način percipiraju i interpretiraju određene sadržaje i posljedice ponašanja (Kunczik, Zipfel, 2007: 11).

Već spomenuti Jürgen Grimm (1999) iznio je *kognitivno-fiziološku postavku* koja se temelji na brojnim istraživanjima te se sastoji od tri perspektive. Najprije se trebala ustanoviti veza između koristoljublja i načina na koji djeluje prikazivanje nasilnog sadržaja u medijima. Sljedeći bitan čimbenik je ispitivanje razine uzbuđenosti i zbilje kod prihvatanja nasilja na televiziji, a kao treće je trebalo objasniti tijek procesa uzbuđivanja i objasniti promjene stajališta primatelja (prema: Kunczik, Zipfel, 2007: 11). Grimm također smatra kako gledatelji preferiraju nasilje u medijima zato što u njima budi određene osjećaje i reakcije, neku vrstu uzbuđenja. Nadalje, njegovi pokusi ukazuju na „*logiku negativnog učenja*“ – gledatelji razmišljaju i vrednuju medijski sadržaj (posebice kada je riječ o nasilnim djelima koja su prikazana) te se na taj način smanjuje nasilnost i agresivnost (Kunczik, Zipfel, 2007: 11). Nasilje na neki način izaziva strah u ljudima te se na nj gleda na kritički način.

Grimmova istraživanja su suprotna *teoriji učenja* te počivaju na činjenicama kako ljudi najčešće zauzimaju stajalište žrtve nasilja. Grimm (1999) tvrdi kako krvave nasilne scene kod gledatelja izazivaju strah, a scene bez krvi, odnosno scene „čistog nasilja“, nemaju

tako jak učinak (prema: Kunczik, Zipfel, 2007: 12). Naime, krvave nasilne scene kod kojih su bile vidljive posljedice za žrtve nasilja smanjile su želju za agresivnim ponašanjem kod gledatelja. Grimm smatra kako je nužno proširiti *teoriju učenja* s obzirom da pojedinci imaju različite karaktere i ne percipiraju svi nasilje na jednak način (Kunczik, Zipfel, 2007: 12-13).

Na temelju spomenutih činjenica iz teza možemo zaključiti kako je svaka od njih donekle važeća, a sve ovisi o pojedincu i o situaciji u kojoj se on nalazi. Bitno je spomenuti da pojedinci imaju različito stajalište o nasilnim djelima te ga percipiraju na različit način. Način na koji ga oni percipiraju ovisi o njihovoj vjeri, kulturi, društvu, stajalištu i drugim varijablama. Tako je, primjerice, RTL televizija 20. ožujka 2017. godine donijela prilog o nasilju nad najmlađima. Na početku priloga su bile prikazane scene nasilja koje su bile uznemirujuće, a sve s ciljem da kod gledatelja izazovu strah i gađenje. Vjerojatno je da su kod većine uspjeli izazvati upravo te emocije, no nekolicini ljudi je takvo nasilje normalno i uobičajeno. Oni koji su odrastali u okolini gdje je takvo ponašanje prihvatljivo i svakodnevno ne vide nikakav problem u tome. Neki i sami primjenjuju takvu vrstu kažnjavanja na vlastitoj djeci pa se čude čemu se nasilju pripisuje tolika pozornost.

4. Primjeri izvještavanja u medijima

Novinari nerijetko krše pravila izvještavanja o samoubojstvima, bolestima, nesrećama, smrtnim slučajevima, osobnim tragedijama i nasilnim djelima. U ovom poglavlju najprije su navedena dva pozitivna i nekoliko negativnih primjera takvog izvještavanja.

Jutarnji.hr je 23. travnja 2016. godine prenio vijest o nesreći koju je uzrokovao policajac iz Gospića. U nesreći je stradao motociklist, a policajac je pobjegao s mjesta nesreće. Uz članak je prikazana fotografija policijskog automobila, no nema fotografije stradalog motociklista, oštećenih vozila ni mjesta nesreće. Navedena je samo dob policajca – imena sudionika u nesreći nisu navedena. Na taj način se ne narušava ničija privatnost, a fotografije unesrećenog motociklista nisu izašle u javnost, što pridonosi zaštiti njegovog dostojanstva.

Jutarnji.hr je također 23. travnja 2016. godine prenio vijest o pucnjava koja se dogodila u zagrebačkom naselju Sigečica. U pucnjava je poginuo pedesettrogodišnjak koji je ubijen vatrenim oružjem. Autor teksta nije navodio detalje ubojstva, a vijest nije prikazana na senzacionalistički način, što ne narušava privatnost ubijenog.

No, 14. siječnja 2016. godine *Nova TV* u emisiji *Provjereno* kao glavnu temu imala je smrt maloljetnog dječaka Mahira. Četrnaestogodišnjak je počinio samoubojstvo jer su ga u školi zlostavljali i silovali. Dječak nije vidio izlaz iz te situacije te se odlučio na tragičan čin samoubojstva.

U prilogu koji je bio prikazan u emisiji nije se cenzuriralo dječakovo lice, naveli su ime i prezime maloljetnog dječaka te su prikazivali mjesto na kojem je on izvršio samoubojstvo. Takvo neetično izvještavanje od strane novinara protivno je čl. 16 Kodeksa časti hrvatskih novinara (2009.) u kojem se ističe da „vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstava se ne naglašavaju te ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci“ te čl. 18 koji piše kako „novinar ne smije otkriti identitet djece upletene u slučajeve seksualnog zlostavljanja, bez obzira jesu li svjedoci ili žrtve“. Nadalje, prekršen je članak 7 Zakona o medijima (2004). On ističe da „svaka osoba ima pravo zaštite privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti.“ Ovim prilogom u emisiji, narušeni su dječakova privatnost i dostojanstvo. Samo navođenje podataka te opisivanje događaja na koji način je dječak bio zlostavljan narušili su njegovu privatnost, a najviše dostojanstvo.

Nova TV nije jedina koja je prenijela vijest o toj tragediji – srpski mediji su bez oklijevanja izvještavali o dječakovo smrti. Portali, poput *Telegrafa*, su nas „bombardirali“ uočljivim, senzacionalističkim naslovima o smrti malog dječaka.

Osim *Nove TV*, i tabloidne novine *24sata* poznate su po svojem neetičnom izvještavanju. Takav primjer dogodio se 22. travnja 2016. godine. Novine *24sata* objavile su šokantnu fotografiju ozlijeđenog maloljetnog dječaka kojemu je stariji muškarac odsjekao ruke jer je zlostavljao njegovu kćer. Autorica ovog teksta поближе je opisala događaj koji je prethodio ovoj tragediji te je navela sve šokantne detalje. Novinarka nije obazrivo pisala ovaj članak te je također prekršila čl. 16 Kodeksa časti hrvatskih novinara (2009.) koji je naveden u prethodnom primjeru.

Novine *24sata* također su prikazale stravičan događaj 17. ožujka 2009. godine u kojem se maloljetan dječak (12) objesio o stol. Događaj je bio prikazan na naslovnici uz brojne fotografije koje su upućivale na mjesto samoubojstva. Autor članka nije naveo dječakovo ime, već samo inicijale, no naveo je u koju školu ide, u koji razred, iz kojeg je mjesta, u kojem nogometnom klubu trenira te je naveo imena njegovih prijatelja. Tekst također krši čl. 14 Kodeksa časti hrvatskih novinara (2009) koji navodi da „novinar treba štititi čovjekovu intimu od neopravdano ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti (...)“ jer je događaj bio smješten na naslovnu stranicu novina s namjerom da privuče što više čitatelja.

Nadalje, novine *24sata* su na svojem internetskom portalu objavile vijest o ubojstvu maloljetne Ane Bartolović koju je njezin dečko Matej ubio hladnim oružjem. Osim što su naveli ime i prezime maloljetne žrtve, naveli su ime i prezime ubojice te mjesto u kojem on živi. Mateju se još uvijek nije sudilo za ubojstvo, a novinari su već punili svoje stranice različitim naslovima i optužbama. Osim toga, opisivali su način na koji je on izvršio ubojstvo što narušava dostojanstvo ubijene, a njezine bližnje i poznanike bi takve informacije vidno mogle uznemiriti.

Novinari često pridaju veću važnost izvještavanju o ovakvim događajima nego što je ono uopće i potrebno. Velik broj i veličina fotografija samo pojačavaju senzacionalistički pristup prikazu zbivanja te narušavaju dostojanstvo unesrećene osobe (Obradović, 2010: 49).

5. Posljedice nemoralnog izvještavanja u medijima

Osim što neetično izvještavanje izravno šteti unesrećenoj osobi, ono može izazvati teške posljedice kod osoba koje prate takve događaje. Primjerice, prikazivanje nasilnih scena u medijima može potaknuti mlade na njihovo oponašanje. Masovni mediji imaju veliku ulogu u sprječavanju ili poticanju takvih djela. Uz nasilje prikazano u medijima, izvještavanje o samoubojstvima može potaknuti autodestruktivno ponašanje kod pojedinih osoba. Poznato je još iz davne 1774. godine, kad je objavljena Goetheova priča o mladom patniku Wertheru, da su ljudi oponašali Wertherovo samoubojstvo te da je stopa samoubojstva nakon objave Goetheove knjige naglo porasla. Taj se fenomen stoga i naziva „Wertherov efekt“, a javlja se još i u današnje vrijeme (Hrvatska udruga za prevenciju suicida, 2005.)

Novine *24sata* su objavile priču o maloljetnoj djevojčici koja se objesila 5. ožujka 2009. godine u obiteljskoj kući. Naveli su njezino puno ime i prezime unatoč tome što djevojčica ima četrnaest godina. Napisala je oproštajno pismo u kojem je obrazložila svoj potez – objesila se zbog potresnog događaja samospaljivanja maloljetnog dječaka iz Varaždina, piše *24sata*.

Portal za prevenciju suicida prenosi kako se imitatori samoubojstva najčešće poistovjećuju sa žrtvom i zbog toga posežu za tom drastičnom mjerom. Najopasniji su oni prikazi nasilnih i samoubilačkih događaja koji dobivaju najveću pažnju i popularnost – oni se pojavljuju na najviše TV programa, u većini novina, a posebice na internetu. Takav način izvještavanja može kod ljudi stvoriti dojam da je nasilje, samoubojstvo ili ubojstvo normalno.

Na temelju ovakvih događaja i posljedica koje se javljaju zbog nemoralnog izvještavanja, novinari su dužni pridržavati se smjernica i zakona o pravilnom, tj. etičnom izvještavanju o samoubojstvima, ubojstvima, nesrećama, bolestima te nasilnim djelima kako je i propisano. Na taj način mediji mogu spriječiti širenje destruktivnog i auto-destruktivnog ponašanja kod ljudi, piše Hrvatska udruga za prevenciju suicida u svojem članku *Mediji i suicid*.

6. Pravilno izvještavanje

Pravilno izvještavanje o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima uređeno je Kodeksom časti hrvatskih novinara. Hrvatsko novinarsko društvo ga je 27. studenog 2009. godine u Opatiji donijelo određene odredbe s ciljem etičkog i moralnog ponašanja novinara prilikom izvještavanja o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Kodeks časti hrvatskih novinara sastoji se od trideset i jedne točke u kojima su opisana sva prava novinara, njihove obveze te smjernice koje bi trebali poštivati kako bi na što bolji način izvještavali o događajima u Hrvatskoj i svijetu, piše Marinela Katona (2013).

Bitno je spomenuti da Kodeks časti hrvatskih novinara propisuje kako novinari trebaju štititi čovjekovu intimu od neopravdanog i senzacionalističkog otkrivanja u javnosti. Novinar je također obavezan poštovati svačije pravo na privatni i obiteljski život, dom, zdravlje i prepisku, a objavljivanje podataka koji narušavaju nečiju privatnost, bez njegove privole,

mora biti opravdano interesom javnosti (Obradović, 2010: 40). Kodeks časti hrvatskih novinara (2009) u članku 16 ističe da se „posebna pozornost i odgovornost zahtjeva kod izvještavanja o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima, djeci i malodobnicima, te u sudskim postupcima, da poštuje pretpostavku (presumpciju) nedužnosti, integritet i osjećaje svih stranaka u sporu“ (Obradović, 2010: 40).

Nadalje, Hrvatska udruga za prevenciju suicida (2005) je također postavila nekoliko smjernica za pravilno izvještavanje, a tiču se izvještavanja o samoubojstvima.

Najbitnije je statičke podatke tumačiti pažljivo i ispravno te koristiti autentične i pouzdane izvore podataka. Unatoč pritisku, bitno je pažljivo postupati sa subjektivnim i neprofesionalnim komentarima. Uopćavanja na osnovi malih brojeva samoubojstava zahtijevaju posebnu pažnju te treba izbjegavati izraze poput „epidemija samoubojstva“. Treba izbjegavati izvještavanje o suicidalnom ponašanju kao o „razumljivom odgovoru na društvene i kulturne promjene ili degradacije“. Dalje, senzacionalističke reportaže o samoubojstvima trebalo bi svakako izbjegavati, naročito kad je riječ o poznatim osobama. Prilikom izvještavanja bitno je napomenuti bilo koji mentalni problem koji je ta poznata osoba imala, a reportažu treba svesti na najmanju moguću mjeru. Treba izbjegavati pretjerivanje, objavljivanje fotografije umrlog te opisivanje načina i scene ubojstva. Naslovi na prvoj stranici nikad nisu idealno mjesto za reportaže o samoubojstvima (Hrvatska udruga za prevenciju suicida, 2005.)

7. Zaključak

Unatoč zakonima i kodeksima kojih bi se novinari trebali pridržavati, oni ih često krše zbog svojih nadređenih koji očekuju senzacionalne vijesti, bez obzira na to narušavaju li te vijesti nečije dostojanstvo, odnosno štete li one nekome ili ne. Izvještavanje o samoubojstvima, bolestima, nesrećama, smrtnim slučajevima, osobnim tragedijama i nasilnim djelima mora se poduzimati s posebnom pažnjom, no novinari često to zaborave. Oni ponekad nisu svjesni kakve posljedice mogu nastati na temelju jednog detaljno prikazanog samoubojstva, ubojstva ili nasilja, kakav utjecaj fotografije i video snimke unesrećenog imaju na javnost, posebice na mlade koji još nisu u potpunosti svjesni što je dobro, a što ne, jesu li samoubojstvo, ubojstvo ili nasilje jedini način rješavanja problema ili nisu.

U trećem poglavlju smo naveli nekoliko teza koje opisuju djelovanje nasilja na publiku. *Teza o katarzi* tumači kako nasilna djela u nekim slučajevima imaju pozitivan učinak – gledatelj doživi „pročišćenje duše“, a njegova želja za agresivnošću se smanjuje. *Inhibicijska teza* opisuje kako nasilni sadržaji imaju zastrašujuće djelovanje na publiku te da se ona boji primijeniti nasilno ponašanje. Slična inhibicijskoj tezi jest *teza preokreta* gdje nasilje u medijima potiče prosocijalno ponašanje. Nadalje, *teza navikavanja* tvrdi kako učestalim konzumiranjem nasilnih sadržaja gledatelj postane desenzibiliziran – ono mu postaje normalno i uobičajeno. *Teza kultiviranja* opisuje kako konzumiranje televizijskih sadržaja (posebice nasilnih sadržaja) u velikoj količini može na negativan način oblikovati gledateljevu percepciju o svijetu. On će smatrati kako je svaki medijski sadržaj istinit, a kao posljedica toga javlja se sindrom pod nazivom „opasan pseudo svijet“. *Teza stimulacije* podrazumijeva kako gledanje nasilnih djela potiče, odnosno stimulira nasilno ponašanje. *Priming postavke i skript teorija* su vrlo slične. Obje teze proučavaju podražaje koji mogu izazvati agresivno ponašanje. Nadalje, *teorija učenja* podrazumijeva učenje na temelju promatranja – gledatelji uče različitim ponašanjima koja su opazili u medijima. Nerijetko se događa kako imitiraju agresivna ponašanja koja su vidjeli u nekom medijskom prilogu. Zbog toga novinari moraju pažljivo izvještavati o osjetljivim temama poput nasilja, nesreća, samoubojstava i tako dalje. Ako je riječ o nasilju, važno je da ne prikazuju sam čin nasilja – dovoljno je obrazložiti posljedice koje su nastale takvim ponašanjem.

U četvrtom poglavlju smo naveli nekoliko primjera u kojima je opisano kako je takvo izvještavanje izazvalo, uz već postojeću, i dodatnu tragediju – kopiranje samoubojstva ili izvršavanje samoubojstva kao reakciju na tuđe samoubojstvo. Zbog takvih i sličnih situacija novinar mora naglasiti kako, primjerice, samoubojstvo nije oličenje odgovornog ponašanja, a svoju reportažu treba svesti na najmanju moguću mjeru, bez pretjerivanja. Novinar mora pažljivo iznositi činjenice te na umu mora imati posljedice koje bi proizašle iz njegovog članka ili televizijskog priloga. Takve neželjene posljedice poput kopiranja načina ubojstva, samoubojstva, poticanja na nasilna djela i slično novinar treba imati u vidu od samog početka pisanja članka ili pripreme televizijskog priloga. U suprotnom će iz sadržaja koji je kreirao proizaći više zla, nego dobra.

8. Literatura

1. Hrvatsko novinarsko društvo (2009.) Kodeks časti hrvatskih novinara, *Narodne novine*.
2. Kunczik, M., Zipfel, A. (2007.) „Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti“, *Medianali*, vol. 1, 1-13.
3. Obradović, Đ. (2010.) „Pretvaranje ljudske tragedije u medijsku zabavu“, *Medijski dijalozi*: 67-79.
4. Poler Kovačić, M. (2001.) „Križa novinarstva kao etike: tko je novinarski subjekt?“, *Medijska istraživanja*, sv. 7 (1-2): 25-44.
5. Valković, J. (2010.) „Oblici i utjecaj televizijskog nasilja“, *Nova prisutnost: časopis za duhovna i intelektualna pitanja*, vol. 8, 79-83.
6. Zakon o medijima (2004.) *Narodne novine*, br. 59.

Internetski izvori

1. Davie, G. (2010.) Cultivation theory: how violence might affect us, *Mass Communication Theory*, <https://masscommtheory.com/2010/03/12/cultivation-theory-how-violence-might-affect-us/> (datum objave: 2. ožujka, 2010)
2. „Dečak (14) se ubio nakon što su ga vršnjaci silovali oklagijom! Jeziv zločin potresao Balkan!“ (2016.) *Telegraf*, internetski portal, 5. siječnja, 2016., <http://www.telegraf.rs/vesti/1937724-decak-14-se-ubio-nakon-sto-su-ga-vrsnjaci-silovali-oklagijom-jeziv-zlocin-potresao-balkan-video>
3. Katona, M. (2013.) *Kodeks časti hrvatskih novinara*, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu <http://www.djecamedija.org/?p=2507> (datum objave: 10. lipnja 2013.)
4. „Majka pronašla sina (12) obješenog o stol“ (2009.) *24sata*, internetski portal, 17. ožujka 2009., <http://www.24sata.hr/news/majka-pronasla-sina-12-objesenog-o-stol-u-stanu-107460>
5. *Mediji i nasilje* (2017.) Zaštitimo djecu od nasilja, <http://www.zastitimodjecuodnasilja.org/latn/?page=23> (stranica posjećena: 20. kolovoza 2017. godine)

6. *Mediji i suicid* (2005.) Hrvatska udruga za prevenciju suicida, <http://www.suicidi.info/mediji.asp> (stranica posjećena: 22. travnja 2016.)
7. „Osveta na indijski način: Otac silovatelju odsjekao obje šake“ (2016.) *24sata*, internetski portal, 22. travnja 2016., <http://www.24sata.hr/news/osveta-na-indijski-nacin-otac-silovatelju-odsjekao-obje-sake-470819>
8. *Provjereno* (2016.) Nova TV, urednica: Ivana Paradžiković, 14. siječnja 2016.
9. „Pucnjava u Zagrebu: Policija potvrdila da je riječ o ubojstvu! Ubijen brat vlasnika čuvenog restorana!“ (2016.) *Jutarnji list*, internetski portal, 23. travnja 2016., <http://www.jutarnji.hr/pucnjava-u-zagrebu-policija-potvrdila--da-je-rijec-o-ubojstvu--nesluzbeno--ubijen-je-brat-vlasnika-cuvenog-hrvatskog-restorana-/1565072/>
10. *Sve u šest* (2017.) RTL televizija, urednik: D. Delale, 20. ožujka 2017. <http://www.zivotistil.rtl.hr/video/155283/nasilje-nad-najmladjima-postotak-zlostavljanje-djece-u-hrvatskoj-ostavio-nas-bez-teksta/>
11. „Zario je Ani (17) nož u vrat i vikao: Bismillah, Allahu Ekber!“ (2017.) *24sata*, internetski portal, 23. kolovoza 2017., <https://www.24sata.hr/news/zario-je-ani-17-noz-u-vrat-i-rekao-bismillah-allahu-ekber-536978>